

50 000 generáció óta lakott

A Földtani Intézet életében egy időben jelentős szerepet tölthettek be a régészet határterületéhez tartozó kutatások, melyek a barlangok ásatások útján történő feltárását tűzték ki célul. Ezek még Böckh János igazgatósága idején, az 1800-as évek végén kezdődtek. A legkiemelkedőbb őslénytani és ősrégészeti eredménnyel a bükki Szeleta-barlang feltárása járt, melybe az egykori kutatási dokumentáció segítségével pillanthatunk most be.

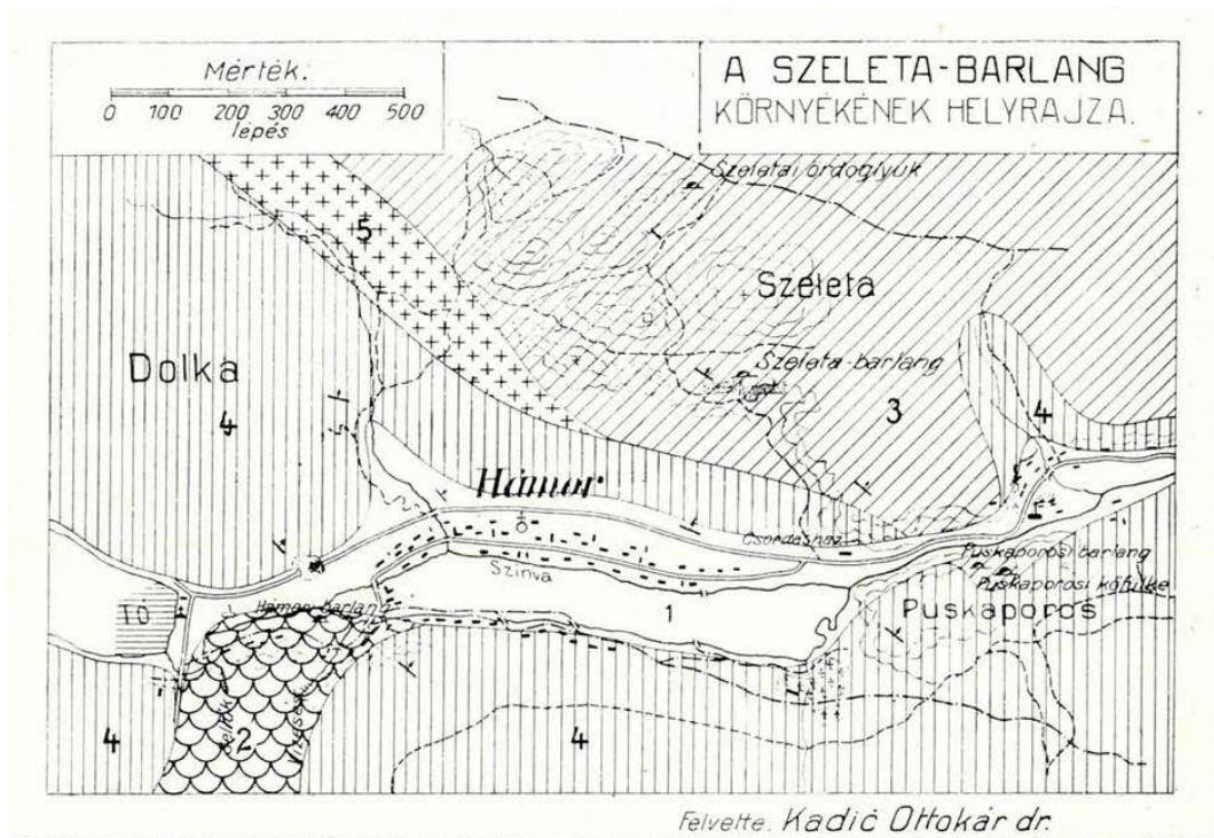
A Szeleta-barlang bejárata (Babinszki Edit felvétele)

A Bükk földtani felépítése kedvez a barlangok kialakulásának: hazánk több mint 4000 nyílvántartott barlangjából körülbelül 1100 található a hegységben. A fokozottan védett barlangjaink 1/3-a és a 200 méternél hosszabb, valamint az 50 méternél mélyebb barlangjainknak szintén az 1/3-a nyílik a Bükkben. A hegység barlangjainak együttes járathosszúsága körülbelül 57 kilométer!

Ráadásul a Bükk és közvetlen környezete régészeti szempontból is különleges – világviszonylatban is: alig van ugyanis olyan terület a Földön, amely 1,5 millió éve, azaz körülbelül 50 000 generáció óta szinte folyamatosan lakott. A Bükk-vidék pedig ilyen! E hihetetlen hosszú emberi jelenlétnek a leletei pedig a leggyakrabban barlangokból kerültek elő, s ezen sikeres ásatások kezdetei a Földtani Intézethez kapcsolódnak.

A történet 1891-ig nyúlik vissza. Ekkor Bársony János, Miskolc nagy tiszteletben álló tisztügyésze új házat építtetett, az akkori Rákóczi és Rudas utca sarkán. A munkások három, furcsa alakú kőszökevényre bukkantak. Bársony, amikor megpillantotta őket, egyből látta, hogy emberi kéz alkotta szerszámokról van szó, amit érdemes a hozzáértőknek megmutatnia. Az egyiket Herman Ottónak adta, aki azokat jégkorszakinak vélte. A környék geológiai viszonyait jól ismerő Halaváts Gyula, a Földtani Intézet geológusa azonban kétségbe vonta Herman állításait. Azzal érvelt, hogy az üledék, ahol találták, nem lehet jégkorszaki. Ezzel pedig évekig tartó szenvedélyes viták kezdődtek a szakácák korát illetően a szakértők között.

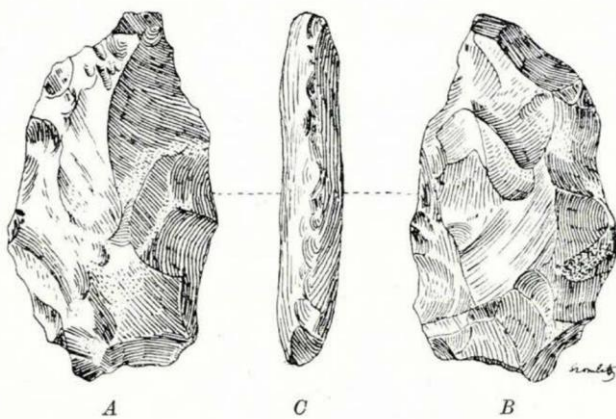
1906-ban Darányi Ignác került a Földművelésügyi Minisztérium élére, akit Herman Ottó jól ismert. Darányi – barátja javaslatára – elrendelte a Földtani Intézetnél Miskolc környékének földtani újratérképezését. Kadić Ottokár és Papp Károly még abban az évben megérkeztek Miskolcra, hogy a szakócák kora körüli vitát lezárják és a város környéki barlangokban próbaátásokat végezzenek.

1. ábra. Hámor vidékének helyrajzi és földtani térképe.

Magyarázat : 1. Alluviális üledékek. 2. Pleisztocén mésztufa. 3. Szürke kalciteres mészkő. 4. Karbonkori üledékek. 5. Diabáz kitörés.

*A Szeleta-barlang környékének földtani felépítése Kadić 1915-ös publikációjából
(az e cikkben található képek ugyaninnen származnak)*

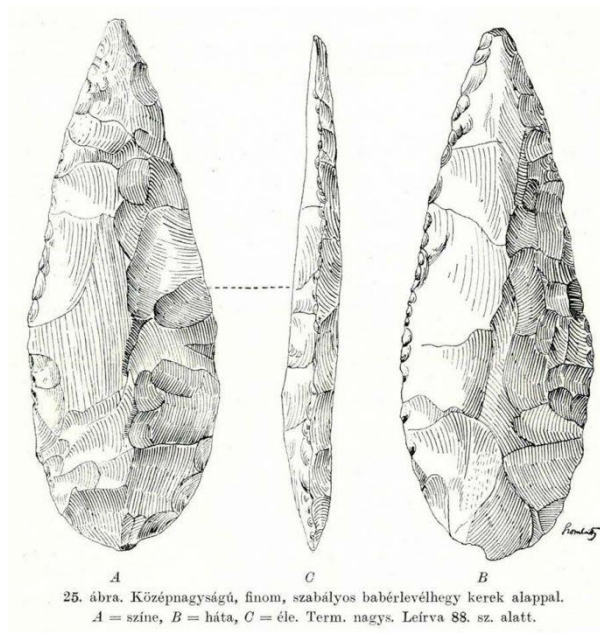

7. ábra. Kicsiny, durva, szabálytalan babérlevélhegy.

A = színe, B = háta, C = éle. Term. nagys. Leírva 9. sz. alatt.

Kadić 1906 novemberének végén folytatott próbaátásokat a Szeleta-barlangban, amelyeknek egyetlen biztató lelete egy fosszilis emlőscsont volt, amelyhez kicsi faszén szemcse tapadt. A következő évben itt folytatták a kutatást és már az első napon megtalálták a Szeleta-kultúra (akkori nevén Solutrén) első, jellegzetes, babérlevél alakú lándzsahegyét. Kadić erről így írt: „A pleisztocén-rétegekből, részben egész, részben pedig tördelt és kopott ősmedvecsontok kerültek ki,

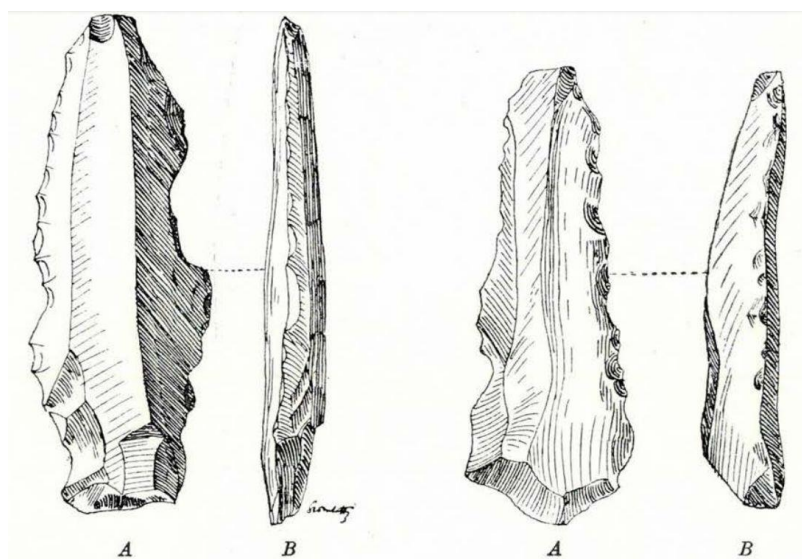
25. ábra. Középnagyságú, finom, szabályos babérlevélhegy kerek alappal.
A = színe, B = háta, C = éle. Term. nagys. Leírva 88. sz. alatt.

amelyek társaságában ezúttal végre 40 darab paleolit kőszerszám is találtatott. Az első kőszerszám, melyet az ásítás első napján, közel a barlang bejáratához, közvetlenül a humusz alatt, szürke pleisztocén agyagban találtunk, rövid és széles babérlevélhegy volt. Ezt az egy darabot néhány napra a többi babérlevélhegy és más paleolit, nevezetesen pengék, kaparók, vakarók, fűrők, hegyek és számos érintetlen szilánk követte.”

E páratlan szépségű paleolit leletek indították el hazánkban az addig meglehetősen elhanyagolt barlang- és ősemberkutatót. És innentől kezdve ez a barlang lett az ősrégészeti kutatások fellelője: az első ásítás

1916-ig tartott és később is visszatértek még ide a kutatók. A több mint 12 méter vastag barlangi üledékből előkerült leletek alapján ma már tudjuk, hogy a Szeleta-barlang az utolsó jégkorszak óta, körülbelül 100 000 éve lakott volt. Körülbelül 45 000 éve jelent meg a szeletakultúra, ami több mint 20 000 évig maradt fenn, de a későbbi korokból is kerültek elő emberi jelenlétre utaló leletek.

Kezdetben Kadić határozta meg a barlangokból előkerülő csontokat. Amikor azonban fajgazdag kisemlős-faunát is kezdtek feltárni, akkor Hillebrand Jenő – a későbbi évtizedek vezető magyar ősrégésze – is bekapcsolódott a munkába a Magyar Nemzeti Múzeumból, sőt, két gyakorlott morvaországi specialista, Karel Mašká és Karel Čapek is a magyar szakemberek segítségére sietett.

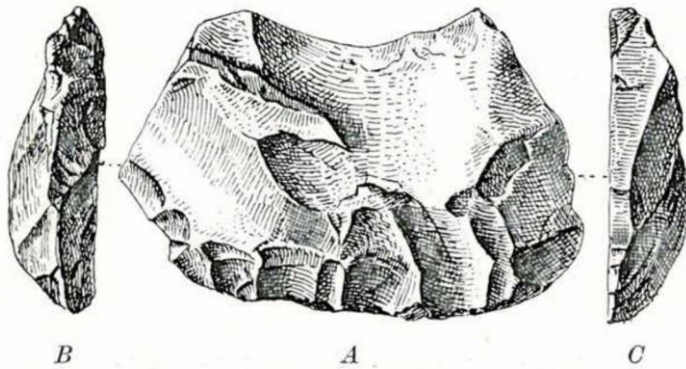
15. ábra. Középnagyságú, széles pengék, retusozott szélekkel.
A = színe, B = éle. Term. nagys. Leírva : I. alak 43. és II. alak 45. szám alatt.

A 30-as években Kadić munkakörét a Földtani Intézetben Mottl Mária vette át, aki így a barlangi ásításoknak már nem csak az őslénytani feldolgozását végezte, hanem bekapcsolódott az ősrégészeti anyag tudományos feldolgozásába is. Az itt bemutatott térképek és szelvények is az ő munkái – az 1936. évi szeleta-barlangi ásításokat vezette ő.

A két, 1:100-as méretarányú alaprajz a régészeti ásítás két

pillanatképét mutatja: a 0,5–1 méter, valamint az 1,5–2 méter mélységekben elhelyezkedő szinteket. Ezeken az alaprajzokon látszik az az ásatási és dokumentálási módszer, amit Kadić éppen ebben a barlangban dolgozott ki: a feltárt terület négyzethálós felosztásával rögzítette a leletek előkerülésének pontos koordinátáit és rétegtani helyzetét. A kutatók ma is ezt a módszert alkalmazzák, csak már sokkal pontosabban veszik fel az adatokat.

Az 1:50-es méretarányú szelvényeken pedig a barlang kitöltésének rétegről rétegre feltárt üledékei láthatók. Ezek tudományosan szintén nagyon fontosak, hiszen az ásatások során szinte az egész barlangot „kiürítették”, s így ma már ez is visszafejthetetlen lenne e szelvények nélkül, akár csak az előkerült leletek helyzete.

37. ábra. Szabálytalan szilánk, vakaróélel.

A = színe, B = bal éle, C = jobb éle. Term. nagys. Leírva 131. sz. alatt.

S hogy mennyire volt jelentős a Szeleta-barlang, arról lássuk újra első feltárójának, Kadić Ottokárnak a véleményét: „Az említett leletekből kitetszik, hogy a neolit-, bronz- és hallstatti korban az ember huzamosabb ideig tartózkodott e

barlangban, míg a La Tène időben [a Kr.e. 5. századtól az időszámításunk kezdetéig jellemző kultúra] csak nagy ritkán kereste föl, akkor is csak rövid időre, e barlangot. A meglévő anyag szegénysége ugyancsak a barlanglakók szegénysége mellett bizonyít, kikhez azonban azért mégis el-eljutott a távolabbi vidék magasabb kultúrájának egy-egy hulláma. Másképp fest a dolog az őskőkorban, amikor a Szeleta-barlang lakói úttörői és fejlesztői voltak a Solutréen kultúrájának, melyet igen magas fokra emeltek.”

Babinszki Edit

(Megjelent az Élet és Tudomány 2024/15. számában.)